

Tranbjerg-soldater i de to slesvigske krige

Af Lars Kjærsgaard Johansen – Tranbjerg Lokalhistoriske Samling

I 1800-tallet var Danmark i krig flere gange, og i begyndelsen af århundredet var det især københavnerne og sjællænderne, der oplevede krigen, da den engelske flåde angreb København i 1801 og 1807. I 1807 blev København bombarderet fra søsiden, og det endte med, at England erobrede den danske flåde.

Senere i århundredet var det først og fremmest jyderne, der oplevede krigens følger på nærmeste hold gennem de to slesvigske krige. De er bedre kendt under betegnelserne Treårskrigen fra 1848 til 1850 og krigen i 1864. Indbyggerne i Tranbjerg og andre østjyske byer blev altid inddraget i krigen, når fjendtlige tropper angreb sydfra, fordi landsbyerne var placeret tæt ved vejene mod Aarhus og længere nordpå, og både i Treårskrigen og i krigen i 1864 blev Aarhus besat af preussiske tropper. Og under den syv måneders besættelse i 1864 blev fjendens soldater indkvarteret i gårde og private hjem, både i byen og i omegnen - også i Tranbjerg.

Treårskrigen 1848-1850

De to slesvigske krige havde samme udgangspunkt, nemlig de nationale bevægelser i Danmark og i de to hertugdømmer Slesvig og Holsten, som var en del af den danske stat og underlagt den danske konge. Holsten havde altid været tyskorienteret og var medlem af Det tyske Forbund, mens den nordlige del af Slesvig (i dag Sønderjylland) var danskorienteret. I 1848 ønskede det tyske flertal i de to hertugdømmer at oprette et samlet og selvstændigt Slesvig-Holsten. Dermed ville kongens Helstatspolitik bryde sammen. Den danske nationale bevægelse arbejdede til gengæld for at knytte hele Slesvig til Danmark, således at grænsen kom til at følge floden Ejderen. Holsten interesserede man sig ikke for.

Derfor udbrød der i 1848 krig mellem Danmark og Slesvig-Holsten, og dermed var det faktisk en dansk borgerkrig, der blev udkæmpet. I begyndelsen af krigen fik Slesvig-Holsten støtte af Preussen og Det tyske Forbund. Krigen varede i tre år, og der var flere større og mindre slag i den, og resultatet blev omtalt som en smal dansk sejr. Resultatet blev dog afgjort ved forhandlingsbordet, og da stormagterne ikke, ønskede nogen forandringer i grænsespørgsmålet, fortsatte Helstaten med at bestå. Til gengæld måtte Danmark acceptere, at man ikke fremover måtte forsøge at adskille Slesvig og Holsten.

Tranbjerg-soldater i Treårskrigen 1848-1850

I forbindelse med Grundlovens vedtagelse i 1849 blev den almindelige værnepligt indført, og den nye værnepligtige hær bestod af ca. 41.000 mand. Antallet af Tranbjerg-soldater, som deltog i Treårskrigen, kendes ikke præcist, men i 1876 boede 16 mænd i Tranbjerg, som havde deltaget i den.

Vi kender navnene på soldaterne og deres indsats i krigen, fordi det i 1876 blev muligt for alle, der havde deltaget i Treårskrigen, at ansøge om en Erindringsmedalje for indsatsen. Det skete altså med over 25 års forsinkelse. Forsinkelsen betød, at eventuelle soldater, som døde inden 1876 ikke

er blevet registreret. Andre soldater, som flyttede fra Tranbjerg sogn, er heller ikke opført på listen, men til gengæld er eventuelle tilflyttere blev registreret som Tranbjerg-soldater.

I ansøgningerne skulle de tidligere soldater bl.a. oplyse navnet på deres kompagni, hvor lang tid de havde deltaget i krigen, og om de var blevet såret. De skulle også angive deres bopæl og deres arbejde i 1876. Listen med de 16 Tranbjerg-soldater er lavet ved en gennemgang af alle 267 ansøgninger fra Ning Herred (søgeord: Ansøgninger om erindringsmedaljer 1848-1850). Numrene foran navnet henviser til ansøgningsnummeret.

Personer bosiddende i Tranbjerg i 1876, som deltog i Treårskrigen:

1. (nr. 10) Jens Rasmussen Børup, f. 26-12-1817. Gårdejer i Gunnestrup
2. (nr. 27) Jens Pedersen, f. 4-12-1812. Gårdmand i Børup
3. (nr. 30) Søren Jørgensen Langballe, f. 9-9-1818. Husmand i Slet
4. (nr. 66) Rasmus Sørensen Kjeldberg, f. 8-4-1818. Husmand i Gunnestrup
5. (nr. 77) Groes Pedersen Pederstrup, f. 28-12-1827. Husmand i Bjødstrup
6. (nr. 155) Hans Nielsen, f. 1-5-1817. Arbejdsmand i Slet
7. (nr. 162) Peter Jensen Astrup, f. 9-6-1825. Gårdejer i Gunnestrup
8. (nr. 163) Knud Jacobsen (Jegstrup), f. 21-12-1820. Gårdejer i Tranbjerg
9. (nr. 165) Niels Jensen, f. 12-2-1819. Gårdmand i Bjødstrup
10. (nr. 192) Peder Rasmussen, f. 25-3-1827. Gårdejer i Østerby
11. (nr. 198) Johannes Frederiksen Weibel Holme, f. 2-5-1824. En parcel på Østerby mark
12. (nr. 200) Mads Sørensen, f. 27-4-1823. Gårdejer i Slet
13. (nr. 214) Jacob Mortensen Dueholt, f. 6-2-1822. En parcel på Østerby mark
14. (nr. 233) Søren Jensen, f. 20-2-1823. Gårdmand i Bjødstrup
15. (nr. 253) Jens Jensen Hvolgaard, f. 21-3-1826. Smed og husmand i Slet
16. (nr. 266) Søren Chrestensen Snovdrup, f. 31-1-1821. Gårdejer i Gunnestrup

Ud fra oplysningerne kan man se, at soldaterne var mellem 21 og 31 år, da krigen begyndte, og syv af dem deltog i hele krigen. Fem deltog mellem et og to år, mens to kun deltog i ca. fire måneder. De sidste to soldater har afgivet mangelfulde oplysninger. Tre af soldaterne blev såret, én endda to gange. Det var Rasmus Sørensen Kjeldberg, som både blev såret i slaget ved Fredericia i 1849 og i slaget ved Isted året efter. Tilsyneladende blev ingen dræbt i krigen. Alle på nær sergenten Mads Sørensen deltog som menige. 16 soldater lyder måske ikke af så mange, men da befolkningstallet i Tranbjerg i 1850 var 327 personer, var det faktisk ca. 5% af befolkningen, der deltog i krigen. Omregnet til befolkningstallet i dag ville det svare til, at 500 unge mænd i Tranbjerg deltog i en krig.

Krigen i 1864

Trods betingelsen i aftalen efter Treårskrigen forsøgte den nationalliberale regering i Danmark at knytte Slesvig til Danmark, da den i 1863 fremsatte en grundlovsændring for Danmark og Slesvig, men ikke Holsten. Dette brud på den indgåede aftale medførte, at Bismarck erklærede krig mod Danmark. Den danske hær var ikke så stærk og veludrustet som man havde regnet med, og det

betød, at hæren måtte trække sig tilbage fra Danevirke i februar, og den 18. april 1864 blev den besejret ved Dybbøl. Der blev indgået en våbenhvileaftale og indledt fredsdrøftelser, men den danske regering kunne hverken acceptere de tyske fredsbetingelser eller stormagternes delingsforslag vedrørende Slesvig, selv om et forslag kun gik lidt nordligere end den nuværende grænse. Krigen blev derefter genoptaget, og det danske nederlag blev totalt. Danmark måtte afstå Slesvig og Holsten samt Lauenborg, der lå syd for Holsten, og grænsen kom til at gå ved Kongeåen. Efter Første Verdenskrig blev den nuværende grænse fastlagt i 1920 efter folkeafstemninger.

Tranbjerg-soldater i 1864

I 1864 bestod hæren af ca. 50.000 soldater, og af dem deltog 11 fra Tranbjerg. Også dette tal er upræcist, fordi de ligesom soldaterne fra Treårskrigen først kunne søge om en Erindringsmedalje i 1876, nu trods alt kun med tolv års forsinkelse. Der var 273 ansøgninger fra Ning Herred. Numrene foran navnet henviser til ansøgningsnummeret.

Personer bosiddende i Tranbjerg i 1876, som deltog i krigen i 1864.

1. (nr. 8) Laurs Andersen (Edslev), f. 19-3-1830. Gårdmand i Børup
2. (nr. 51) Anton Teodor Jacobsen, f. 9-9-1832. Slet
3. (nr. 57) Niels Jakobsen, f. 12-3-1841. Dræningsmester - Slet
4. (nr. 118) Jens Laursen, f. 26-4-1840. Husejer i Gunnestrup
5. (nr. 121) Mikkel Laursen, f. 20-4-1832. Snedker i Slet
6. (nr. 132) Kresten Mikkelsen, f. 19-11-1840. Træskokarl i Slet
7. (nr. 158) Rasmus Nielsen, f. 20-4-1835. Snedkersvend i Slet
8. (nr. 208) Anders Rasmussen Obstrup, f. 18-4-1840. Tømmermester i Østerby
9. (nr. 224) Peder Rasmussen, f. 16-2-1831. Gårdmand i Børup (Vestergård)
10. (nr. 227) Peder Rasmussen, f. 22-8-1840. Arbejdsmand i Østerby
11. (nr. 266) Thomas Sørensen, f. 16.-2-1840. Gårdmand

I 1864 var soldaterne mellem 23 og 33 år, og alle med undtagelse af underkorporalen Mikkel Laursen var menige. Ingen blev såret, og der var heller ingen døde blandt soldaterne fra Tranbjerg. Fire af dem deltog i krigen indtil maj, mens de øvrige først blev hjemsendt efter krigens slutning. Mindst en person mere fra Tranbjerg deltog i krigen i 1864, nemlig Eskild Mikkelsen fra Slet, som var bror til Kresten Mikkelsen. Han flyttede imidlertid til Ravnholt, hvor han købte en gård lige efter hjemsendelsen. Derfor er han registreret i Tiset sogn. Vi kender en del til ham og hans krigsoplevelser gennem de bevarede soldaterbreve, han sendte til Slet. Hans deltagelse i krigen er beskrevet i en artikel i Tranbjerg Tidende 2019 nr. 1.

Knud Jacobsen (1820-1898) blev såret i Frederiksstad i 1850. Året efter overtog han slægtsgården Kirkegård. Han blev senere sognefoged og medlem af amtsrådet. Foto fra ca. 1875.

En erindringsmedalje for 1864-krigen.

Erindringsmedaljerne

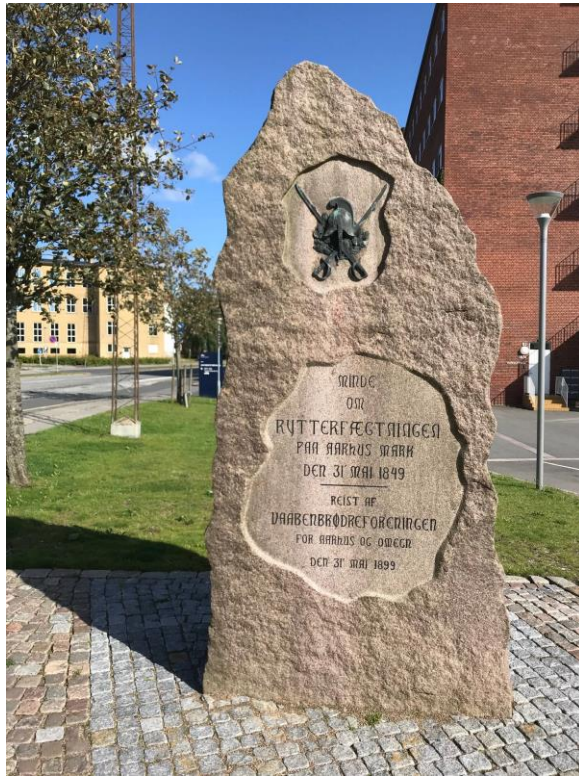
Allerede i 1848 foreslog Frederik den 7. og regeringen, at der skulle uddeles en medalje for udvist tapperhed i krigen, men hurtigt opstod der uenighed om sagen, og i 1851 blev det besluttet ikke at foretage en uddeling trods det oprindelige forslag. Herefter diskuterede man med mellemrum "medaljesagen" de følgende 25 år.

Forløbet gentog sig i 1864. Her foreslog Christian den 9. i april, kort efter nederlaget ved Dybbøl, at der skulle indstiftes en medalje for "Tapperhed og Conduite". Imidlertid opstod der af forskellige grunde igen uenighed mellem Kongen, militæret og ministeriet, og der kom aldrig en indstilling i sagen. I 1871 underskrev 3000 våbenbrødre en anmodning til Christian den 9. om at indfri løfterne om at uddele medaljer deltagelse i de to krige, og det satte gang i processen.

I 1875 blev det besluttet at uddele en erindringsmedalje til alle, der havde deltaget i krigen. Det var selvfølgelig et stort administrativt arbejde at kontrollere og godkende ansøgningerne, som de tidligere soldater selv skulle indsende til Krigsministeriet. Medaljen var af bronze, og i 1877 blev der uddelt ca. 45.000 medaljer for deltagelse i Treårskrigen og ca. 58.000 for deltagelse i krigen i 1864. Der var også ca. 3.000 soldater, der havde deltaget i begge krige. Af de mange medaljer blev 27 altså uddelt i Tranbjerg.

Jens Jensen gravsten er placeret blandt andre fredede gravsten ved kirkegårdsmuren mod vest.

I maj 1849 blev der udkæmpet et mindre slag på Aarhus Mark, kaldet Rytterfægtningen. Mindestenen står på hjørnet af Trøjborgvej og Nørrebrogade.